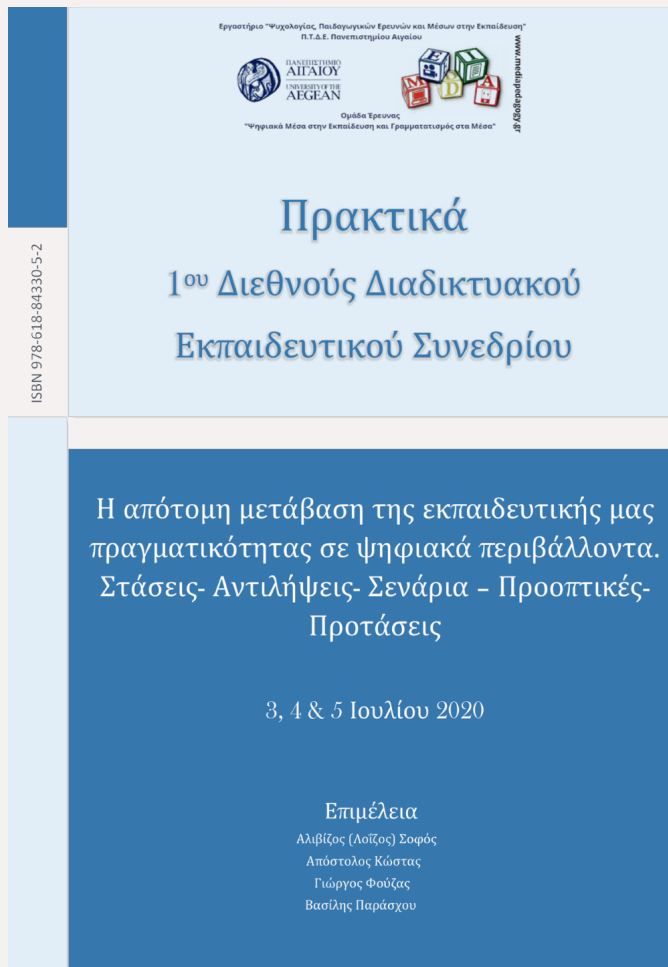

1ο Διεθνές Διαδικτυακό Εκπαιδευτικό Συνέδριο Από τον 20ο στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες

Τομ. 0, 2021

Εξ αποστάσεως επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση κατά την πανδημία: προσαρμογές και προκλήσεις για εκπαιδευόμενους και εκπαιδευτές στην Ευρώπη

Ψηφίδου Ρένα
Κυριακοπούλου Ανθή
Κατσίκης Ιωάννης
<http://dx.doi.org/10.12681/online-edu.3215>

Copyright © 2021 Ρένα Ψηφίδου, Ανθή Κυριακοπούλου, Ιωάννης Κατσίκης

To cite this article:

Ψηφίδου, Κυριακοπούλου, & Κατσίκης (2021). Εξ αποστάσεως επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση κατά την πανδημία: προσαρμογές και προκλήσεις για εκπαιδευόμενους και εκπαιδευτές στην Ευρώπη. 1ο Διεθνές Διαδικτυακό Εκπαιδευτικό Συνέδριο Από τον 20ο στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες, 0, 85-93.

Εξ αποστάσεως επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση κατά την πανδημία: προσαρμογές και προκλήσεις για εκπαιδευόμενους και εκπαιδευτές στην Ευρώπη

Ρένα Ψηφίδου¹, Ανθή Κυριακοπούλου², Ιωάννης Κατσίκης³
rena.psifidou@cedefop.europa.eu, anthie.kyriakoulou@cedefop.europa.eu,
ioannis.katsikis@cedefop.europa.eu

¹ Εμπειρογνώμων, Συντονίστρια της Ομάδας για την αντιμετώπιση της πρόωρης αποχώρησης από την ΕΕΚ, Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης - Cedefop

² Επίκουρη Ερευνήτρια, Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης

³ Εμπειρογνώμων, Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης

Περίληψη

Η πανδημία του Covid-19 επέφερε πρωτοφανείς προκλήσεις σε όλους τους τύπους και τα επίπεδα μάθησης, συμπεριλαμβανομένης και της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης (ΕΕΚ). Η εργασία επιχειρεί να παρέχει μια προκαταρκτική ανάλυση αναφορικά με τη μετάβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση ως συνέπεια του κλεισίματος των σχολικών μονάδων. Βασισμένη σε ειρορές από 14 πληροφορητές, μέλη του δικτύου των Πρεσβευτών του Cedefop για την αντιμετώπιση της πρόωρης αποχώρησης από την ΕΕΚ, που καλύπτουν πέντε κράτη μέλη και δύο χώρες εκτός ΕΕ, η εργασία φωτίζει πλευρές αυτής της μετάβασης με στόχο την ανάδειξη των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευόμενοι σε κίνδυνο πρόωρης αποχώρησης, αλλά και οι εκπαιδευτές τους, καθώς και των μέτρων που υιοθετήθηκαν για τη στήριξή τους. Το Cedefop δημοσίευσε σχετική μελέτη στα αγγλικά, την οποία μεταφράσαμε και συνοψίσαμε στην παρούσα εργασία. Η μελέτη δείχνει ότι δεν υπάρχει ψηφιακή ένταξη χωρίς κοινωνική ένταξη. Οι ευάλωτοι εκπαιδευόμενοι είναι λιγότερο πιθανό να συμμετάσχουν σε διαδικασίες εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, ενώ η αποσύνδεσή τους από τη μαθησιακή διαδικασία μπορεί να οδηγήσει στην πρόωρη αποχώρησή τους από την ΕΕΚ.

Λέξεις κλειδιά: Πανδημία Covid-19, εξ αποστάσεως εκπαίδευση, εκπαιδευόμενοι σε κίνδυνο πρόωρης αποχώρησης, εκπαιδευτικοί και εκπαιδευτές ΕΕΚ, ψηφιακό χάσμα

Εισαγωγή

Η πανδημία Covid-19 επέφερε πρωτοφανείς προκλήσεις σε όλους τους τύπους και τα επίπεδα μάθησης, συμπεριλαμβανομένης και της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης (ΕΕΚ). Μια ολόκληρη γενιά μαθητών ΕΕΚ βίωσε τη διακοπή της εκπαίδευσης και κατάρτισης με πρωτοφανή τρόπο λόγω των μέτρων απαγόρευσης κυκλοφορίας και αποφυγής κοινωνικών επαφών που εφαρμόστηκαν τόσο στην Ευρώπη όσο και παγκοσμίως. Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα κλήθηκαν να οργανώσουν και να προσφέρουν άμεσα ψηφιακή εκπαίδευση και κατάρτιση, ενώ ταυτόχρονα έπρεπε να κινητοποιήσουν τους εκπαιδευτικούς και εκπαιδευτές προς αυτή την κατεύθυνση. Όλα αυτά στόχευαν στη διασφάλιση «μάθησης και κατάρτισης οπουδήποτε, οποτεδήποτε», μια ιδέα που βρίσκεται στην καρδιά της έννοιας της δια βίου μάθησης, αλλά απέχει αρκετά από τις παραδοσιακές πρακτικές ΕΕΚ που είναι ισχυρά εδραιωμένες στη φυσική παρουσία του εκπαιδευόμενου σε ένα συγκεκριμένο ίδρυμα ΕΕΚ.

Με τα σχολεία να παραμένουν κλειστά για περισσότερους από δύο μήνες κατά την πρώτη φάση της πανδημίας, την άνοιξη του 2020, σε περισσότερες από 190 χώρες, το 90% του

Από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες Η απότομη μετάβαση της εκπαιδευτικής μας πραγματικότητας σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Στάσεις-Αντιλήψεις-Σενάρια-Προοπτικές-Προτάσεις

παγκόσμιου μαθητικού πληθυσμού επηρεάστηκε, σύμφωνα με εκτιμήσεις της UNESCO (1,57 δισεκατομμύρια παιδιά και νέοι). Όπως αναφέρει η UNICEF (2020), το 99% του εκπαιδευόμενου πληθυσμού ηλικίας κάτω των 18 παγκοσμίως (2,34 δισεκατομμύρια) ζουν σε μία από αυτές τις χώρες, με κάποια μορφή περιορισμού μετακινήσεων και επηρεάζονται συνεπώς από το κλείσιμο των σχολείων λόγω Covid-19.

Ωστόσο, ο κοινωνικοοικονομικός αντίκτυπος του Covid-19 γίνεται εντονότερα αισθητός από τους πλέον ευάλωτους εκπαιδευόμενους σε όλη την Ευρώπη. Πολλοί από αυτούς ζουν σε συνθήκες φτώχειας χωρίς ψηφιακές συσκευές και/ή χωρίς πρόσβαση στο διαδίκτυο στο σπίτι ή διαμένουν σε απομακρυσμένες περιοχές, όπου υπάρχει έλλειψη εκπαιδευτικών ή σχολικών υλικών. Επιπλέον, πολλές είναι και οι προκλήσεις με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι οι εκπαιδευτικοί και εκπαιδευτές ΕΕΚ στην προσπάθειά τους να αντιμετωπίσουν την τρέχουσα κρίση. Οι επιπτώσεις, ενδεχομένως ανεξάρτητες του επιπέδου ή του είδους εκπαίδευσης, φαίνονται εντονότερες στην ΕΕΚ, καθώς εδώ μία σημαντική συνιστώσα μάθησης βασίζεται στην εργασία, η οποία διακόπτεται αφού οι επιχειρήσεις που προσφέρουν θέσεις μαθητείας έχουν κλείσει σε πολλές χώρες (Cedefop, 2020b).

Στόχος του παρόντος άρθρου είναι να παρέχει μια σύνθεση των προκαταρκτικών ευρημάτων από μια έρευνα μικρής κλίμακας, η οποία βασίζεται στις απαντήσεις των πρεσβευτών του Cedefop για την αντιμετώπιση της πρόωρης αποχώρησης από την ΕΕΚ. Στην επόμενη ενότητα παρουσιάζονται σύντομα οι ερωτήσεις της έρευνας καθώς και οι περιορισμοί της. Οι επόμενες ενότητες συνθέτουν τα κύρια ευρήματα που εξήχθησαν από τις απαντήσεις των πληροφορητών και τα οποία έχουν παρουσιαστεί αναλυτικότερα σε σχετική έκθεση του Cedefop (2020a). Τα συμπεράσματα επισημαίνουν τα βασικά μηνύματα ενώ παράλληλα προτείνουν πεδία περαιτέρω έρευνας.

Συλλογή στοιχείων

Η εργασία αυτή βασίζεται σε προκαταρκτικές πληροφορίες που ελήφθησαν από δεκατέσσερις πρεσβευτές προερχόμενους από επτά ευρωπαϊκές χώρες: πέντε κράτη μέλη της ΕΕ (Γερμανία, Ελλάδα, Πορτογαλία, Ρουμανία και Ισπανία) και δύο χώρες εκτός ΕΕ (Τουρκία και Ηνωμένο Βασίλειο). Οι πληροφορίες συλλέχθηκαν τον Απρίλιο – Μάιο 2020, περίοδο κατά την οποία και οι επτά χώρες είχαν ήδη αναπτύξει μέτρα για τη συνέχιση των μαθημάτων προκειμένου να αντιμετωπίσουν τη διακοπή που προκλήθηκε από την κρίση Covid-19 και το κλείσιμο των σχολείων. Το πλήρες κείμενο των αποτελεσμάτων της έρευνας έχει δημοσιευθεί ως έκθεση του Cedefop (2020a). Η παρούσα εργασία επιχειρεί να συνοψίσει τα ευρήματα της εν λόγω έκθεσης.

Οι ερωτήσεις αναφοράς καταρτίστηκαν γύρω από δύο κεντρικές θεματικές για τις οποίες ζητήθηκε η συμβολή του Δικτύου των πρεσβευτών Cedefop για την αντιμετώπιση της πρόωρης αποχώρησης από την ΕΕΚ. Σε αυτούς τέθηκαν δύο ομάδες ερωτήσεων αναφορικά με το πώς το κλείσιμο των σχολείων επηρέασε τους εκπαιδευόμενους που διατρέχουν κίνδυνο πρόωρης αποχώρησης, καθώς και αναφορικά με το πώς οι εκπαιδευτικοί και εκπαιδευτές ΕΕΚ υποστηρίχθηκαν στη διδασκαλία στα νέα περιβάλλοντα ηλεκτρονικής μάθησης. Οι δυο αυτές θεματικές παρουσιάζονται αναλυτικά στον Πίνακα 1.

Η προσπάθεια συλλογής των εν λόγω προκαταρκτικών πληροφοριών δεν αποσκοπούσε στην απογραφή των μέτρων, πολιτικών ή πρακτικών, που σχεδιάστηκαν, αναπτύχθηκαν ή εφαρμόστηκαν στις εξεταζόμενες χώρες. Αντιθέτως, σκοπός της ήταν η κατανόηση του τρόπου διαχείρισης της κρίσης και ως εκ τούτου, ο προβληματισμός αναφορικά με τις ανάγκες και τις προκλήσεις για τους εκπαιδευτικούς και εκπαιδευτές ΕΕΚ και για τους εκπαιδευόμενους, οι οποίοι διατρέχουν κίνδυνο πρόωρης αποχώρησης.

Από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες Η απότομη μετάβαση της εκπαιδευτικής μας πραγματικότητας σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Στάσεις-Αντιλήψεις-Σενάρια-Προοπτικές-Προτάσεις

Πίνακας 1. Θέματα και ερωτήσεις αναφοράς

1	Ερωτήσεις για τον αντίκτυπο του κλεισίματος των σχολείων στους εκπαιδευόμενους σε κίνδυνο πρόωρης αποχώρησης.
1.1	Πώς το κλείσιμο των σχολείων, ως μέρος των μέτρων της κυβέρνησης κατά του Covid-19, επηρεάζει τους εκπαιδευόμενους που βρίσκονται σε κίνδυνο πρόωρης αποχώρησης;
1.2	Στη χώρα σας ή στην περιοχή σας έχουν ληφθεί υποστηρικτικά μέτρα για τους εκπαιδευόμενους σε κίνδυνο πρόωρης αποχώρησης;
1.3	Γνωρίζετε καλές πρακτικές για τη διασφάλιση ίσης πρόσβασης όλων των εκπαιδευομένων ΕΕΚ στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση (συμπεριλαμβανομένων των μαθητών με λιγότερο ευνοημένο κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο και αναπηρίες).
2	Ερωτήσεις για τους εκπαιδευτικούς και εκπαιδευτές ΕΕΚ.
2.1	Οι εκπαιδευτικοί και εκπαιδευτές ΕΕΚ διαθέτουν τις απαραίτητες τεχνικές και παιδαγωγικές δεξιότητες να ενσωματώσουν τις ψηφιακές συσκευές στη διδασκαλία;
2.2	Υποστηρίχθηκαν με επαγγελματική επιμόρφωση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της πανδημίας;
2.3	Υπάρχουν άλλοι αποτελεσματικοί επαγγελματικοί πόροι για την εκμάθηση χρήσης ψηφιακών συσκευών που να διατίθενται στους εκπαιδευτικούς και εκπαιδευτές ΕΕΚ.

Πηγή: Cedefop 2020a.

Αντισταθμίζοντας τον αρνητικό αντίκτυπο για τους εκπαιδευόμενους σε κίνδυνο πρόωρης αποχώρησης από την ΕΕΚ

Οι πληροφορίες του δικτύου του Cedefop μας ανέφεραν πλούσια παραδείγματα πρωτοβουλιών που προωθήθηκαν από τις κυβερνήσεις και συγκεκριμένα εκπαιδευτικά ιδρύματα για την υποστήριξη των εκπαιδευομένων ΕΕΚ σε κίνδυνο πρόωρης αποχώρησης, συμπεριλαμβανομένων των μαθητών με λιγότερο ευνοημένο κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο, των μεταναστών και εκείνων που προέρχονται από εθνοτικές μειονότητες, των μαθητών με αναπηρίες αλλά και εκείνων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Ορισμένες από αυτές τις δραστηριότητες συνοψίζονται στον Πίνακα 2.

Πίνακας 2. Πρωτοβουλίες για την υποστήριξη μαθητών που διατρέχουν κίνδυνο πρόωρης αποχώρησης από την ΕΕΚ.

1	Ποιες δραστηριότητες αναπτύχθηκαν για την υποστήριξη μαθητών που διατρέχουν κίνδυνο πρόωρης αποχώρησης;
1.1	Διασφάλιση ίσης πρόσβασης στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση για όλους τους εκπαιδευόμενους ΕΕΚ με δωρεάν παροχή του απαραίτητου εξοπλισμού καθώς και δωρεάν απεριόριστη πρόσβαση στο διαδίκτυο.
1.2	Παροχή ευκαιριών εκπαίδευσης σε εκπαιδευόμενους αναφορικά με την ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων.
1.3	Μετάφραση του εκπαιδευτικού υλικού στις γλώσσες που ομιλούνται από εθνοτικές μειονότητες, πρόσφυγες και μετανάστες, καθώς και στη νοηματική για εκπαιδευόμενους με προβλήματα ακοής.
1.4	Παρακολούθηση της συμμετοχής των εκπαιδευομένων στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση.
1.5	Παροχή εξατομικευμένης εξ αποστάσεως υποστήριξης των εκπαιδευομένων που διατρέχουν κίνδυνο πρόωρης αποχώρησης από την

Από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες Η απότομη μετάβαση της εκπαιδευτικής μας πραγματικότητας σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Στάσεις-Αντιλήψεις-Σενάρια-Προοπτικές-Προτάσεις

EΕΚ και των γονιών τους, τόσο σε ακαδημαϊκά θέματα όσο και σε θέματα ψυχικής υγείας.

Πηγή: Cedefop 2020a.

Η ίση πρόσβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι σημαντική για όλους τους εκπαιδευόμενους ΕΕΚ, αλλά ιδιαίτερα για τους πιο ευάλωτους, που είτε ανήκουν σε ομάδες με λιγότερο ευνοημένο κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο, είτε είναι μαθητές με αναπηρίες. Όλες οι εξεταζόμενες χώρες κατέβαλαν προσπάθειες να παρέχουν πρόσβαση σε διαδικτυακή σύνδεση και απαραίτητο εξοπλισμό για εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

Η ελληνική κυβέρνηση σήναψε συμφωνία με τις εταιρείες τηλεπικοινωνιών για τη παροχή απεριόριστης δωρεάν πρόσβαση στις διαδικτυακές πλατφόρμες ηλεκτρονικής μάθησης για όλους τους εκπαιδευόμενους ΕΕΚ. Πραγματοποιήθηκαν επίσης δωρεές και χρηματοδοτήσεις προκειμένου να ενισχυθούν τα δημόσια σχολεία ΕΕΚ με τον απαραίτητο ψηφιακό εξοπλισμό, τον οποίο θα χρησιμοποιούν οι μαθητές μέσω δανεισμού. Μια άλλη πρωτοβουλία, η ιστοσελίδα «*Μαθαίνουμε στο σπίτι*» αποτελεί ένα κέντρο πληροφόρησης για όλες τις εκπαιδευτικές υπηρεσίες που παρέχονται από τις εκπαιδευτικές δομές. Επιπλέον, το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης συγκέντρωσε, σε ένα σημείο, στην *Ψηφιακή Ακαδημία Πολιτών*, εκπαιδευτικό περιεχόμενο για το ευρύ κοινό, δημιουργώντας μια καινοτόμο πλατφόρμα για συλλογική μάθηση, στην οποία εκπαιδευτικά ιδρύματα καλούνται να συνδράμουν.

Το Υπουργείο Παιδείας της Ρουμανίας ανέπτυξε μια ψηφιακή πλατφόρμα για το έργο *Relevant Curriculum, Open Education for All - CRED*, προσφέροντας διάφορους τύπους ψηφιακού υλικού με σκοπό να υποστηρίξει εκπαιδευτικούς και μαθητές να συνεχίσουν την εκπαίδευση στο σπίτι χωρίς κανένα κόστος. Επιπλέον, η πρωτοβουλία του υπουργείου *Reaction for education* κατάφερε να εντοπίσει ψηφιακό υλικό που χρειάζονται μαθητές και εκπαιδευτές προκειμένου να συνεχίσουν τα διαδικτυακά μαθήματα. Επίσης, ΜΚΟ και άλλοι οργανισμοί χρηματοδότησαν μαθητές ή σχολεία αγροτικών περιοχών που διέθεταν κατάλληλες συσκευές ώστε να έχουν πρόσβαση στα διαδικτυακά μαθήματα.

Αντίστοιχα, στην Ισπανία, το *Υπουργείο Παιδείας και Επαγγελματικής Κατάρτισης*, μαζί με ορισμένες τεχνολογικές εταιρείες, παρείχε ψηφιακές συσκευές και πρόσβαση στο διαδίκτυο για εκπαιδευόμενους που διέτρεχαν κίνδυνο πρόωρης αποχώρησης, ένα μήνα μετά τη διασφάλιση της ίδιας υποστήριξης στους μαθητές που δεν διέτρεχαν κίνδυνο. Καθώς οι περισσότεροι μαθητές που διέτρεχαν κίνδυνο δεν ήταν εγγεγραμμένοι στο τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα, αλλά σε εκπαιδευτικά ιδρύματα μη τυπικής εκπαίδευσης, ορισμένοι από αυτούς συνέστησαν τον *Ισπανικό Σύλλογο Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας*, επιτυγχάνοντας να τους χορηγηθεί πρόσβαση σε διαδικτυακά μαθήματα. Έλαβαν, επίσης, φορητούς υπολογιστές και πρόσβαση στο διαδίκτυο, αλλά και οικονομική και συναισθηματική υποστήριξη.

Στην Πορτογαλία, πραγματοποιήθηκαν παρεμφερείς συμφωνίες με ιδιωτικές εταιρείες, με σκοπό την παροχή δωρεάν πρόσβασης σε επιπλέον εκπαιδευτικό περιεχόμενο. Το *Πρόγραμμα για Ένταξη Ψηφιακού Γραμματισμού* αρχικά προσφερόταν σε βιβλιοθήκες, ενορίες και δημοτικές εγκαταστάσεις. Τώρα προσφέρεται σε όλα τα άτομα που θέλουν να αποκτήσουν μια ευρεία κλίματα ψηφιακών δεξιοτήτων, προκειμένου να συμμετέχουν και ομάδες που διατρέχουν κίνδυνο αποκλεισμού. Επιπλέον, δημιουργήθηκε μία νέα πλατφόρμα με ειδικό υλικό ΕΕΚ προκειμένου να διευκολύνει τους εκπαιδευτικούς και εκπαιδευτές να διατηρήσουν συστηματική επαφή, να εδραιώσουν τις γνώσεις που έχουν ήδη αποκτήσει και να αναπτύξουν νέες δεξιότητες για να συμπληρώσουν τις γνώσεις τους.

ΜΚΟ και άλλοι διεθνείς οργανισμοί συνέβαλαν επίσης στην υποστήριξη των εκπαιδευόμενων που διέτρεχαν κίνδυνο πρόωρης αποχώρησης. Στην Τουρκία, τα επαγγελματικά λύκεια που συνεργάζονται με πανεπιστήμια πραγματοποιούν τα μαθήματά

Από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες Η απότομη μετάβαση της εκπαιδευτικής μας πραγματικότητας σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Στάσεις-Αντιλήψεις-Σενάρια-Προοπτικές-Προτάσεις

τους σε εικονικές αίθουσες, μέσω των συστημάτων διαδικτυακής εκπαίδευσης που παρέχει το κάθε πανεπιστήμιο.

Στην Ελλάδα, μαθήματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης παρέχονται για εκπαιδευόμενους με προβλήματα ακοής και, σε συνεργασία με τη UNICEF, οι οδηγίες για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση μεταφράστηκαν σε έντεκα διαφορετικές γλώσσες που ομιλούνται από τους πρόσφυγες και τους μετανάστες που ζουν στην Ελλάδα.

Μαθητεία και πρακτική άσκηση κατά τη διάρκεια της πανδημίας

Μία σημαντική δυσκολία, η οποία αναφέρθηκε από όλους τους πληροφορητές μας, αφορά στη συνέχιση του πρακτικού μέρους των προγραμμάτων ΕΕΚ κατά τη διάρκεια της απαγόρευσης κυκλοφορίας και του κλεισίματος των επιχειρήσεων. Ενώ τα θεωρητικά μαθήματα μπορούν συνήθως να διδαχθούν και να μελετηθούν διαδικτυακά, το πρακτικό μέρος δεν μπορεί να διεξαχθεί αποτελεσματικά, π.χ. λόγω έλλειψης πρόσβασης σε εργαλεία, υλικά και εξοπλισμό.

Και στις επτά χώρες από τις οποίες συλλέχθηκαν πληροφορίες, οι πάροχοι ΕΕΚ και μαθητιών ενσωματώνουν διαδικτυακές πλατφόρμες για να διευκολύνουν τη μάθηση και τις αξιολογήσεις. Πολλοί έχουν, ήδη, μεταβεί σε διαδικτυακή παροχή πρακτικής εκπαίδευσης, ενώ άλλοι σχεδιάζουν αξιολογήσεις με τη χρήση διαδικτυακών πλατφορμών. Άλλοι, αξιοποιούν επιλογές για καινοτόμες, ψηφιακές παιδαγωγικές προσεγγίσεις, όπως προσομοιωτές, επαυξημένη/εικονική πραγματικότητα ή τεχνητή νοημοσύνη για την εξάσκηση των ειδικών πρακτικών δεξιοτήτων. Διαδικτυακές λύσεις μάθησης αξιοποιούνται στις μαθητείες που αφορούν στη μηχανική, στις τεχνολογίες πληροφορικής, στα χρηματοοικονομικά και στις ασφάλειες.

Οι μαθητευόμενοι που εξακολουθούσαν να πηγαίνουν στις εταιρείες, είχαν το δικαίωμα, περιστασιακά, σε συνεργασία με τα σχολεία, να αντισταθμίζουν το μέρος της εκπαίδευσης που επρόκειτο να πραγματοποιηθεί στο σχολείο. Έχουν χρησιμοποιηθεί αρκετές εφαρμογές και ιστοσελίδες που συνδέουν εκπαιδευόμενους και εκπαιδευτές στον χώρο εργασίας για να διασφαλιστεί η συνέχιση της εκπαίδευσης. Υπάρχει δυνατότητα τηλεργασίας, ειδικά για τις μαθητείες στις τεχνολογίες πληροφορικής. Η εμπειρία με βάση την εργασία προωθείται μέσω προσομοιωμένων επιχειρήσεων, ενώ οι πλατφόρμες διευκολύνουν την επικοινωνία με εταίρους διπλής κατάρτισης.

Προσφέροντας εξατομικευμένη στήριξη σε εκπαιδευόμενους που διατρέχουν κίνδυνο πρόωρης αποχώρησης

Η παγκόσμια κρίση ενέτεινε και ενίσχυσε τις ψηφιακές, κοινωνικές, συναισθηματικές, πολιτισμικές και οικονομικές ανισότητες που ήδη αντιμετώπιζαν πολλοί μαθητές ΕΕΚ και οι οικογένειές τους. Η παροχή εξατομικευμένης ψυχολογικής υποστήριξης μπορεί να αποτρέψει την αποδέσμευση των εκπαιδευομένων από τη μάθηση.

Στη Ρουμανία, δημιουργήθηκε η πρώτη γραμμή ψυχολογικής συμβουλευτικής για τον Covid-19, δωρεάν, για εκπαιδευτικούς, γονείς και μαθητές. Καθοδήγηση πραγματοποιείται και στην Ισπανία, στα πλαίσια των σχολείων δεύτερης ευκαιρίας, ιδιαίτερα για τους νεότερους μαθητές (16 έως 21 ετών), με εξατομικευμένες συνεδρίες μέσω τηλεφώνου, κατά τις οποίες επιλύονται θέματα σε ακαδημαϊκό και προσωπικό επίπεδο καθώς και σε επίπεδο υγείας. Η επικοινωνία και ο συντονισμός με τους κοινωνικούς λειτουργούς και μεταξύ των δασκάλων πραγματοποιούνται σε καθημερινή βάση (Cedefop, 2020c).

Παρόμοια μέτρα υποστήριξης υιοθετήθηκαν στην Πορτογαλία, όπου τα σχολεία έλαβαν οδηγίες για την υλοποίηση εξ αποστάσεως εκπαίδευσης σε μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές

Από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες Η απότομη μετάβαση της εκπαιδευτικής μας πραγματικότητας σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Στάσεις-Αντιλήψεις-Σενάρια-Προοπτικές-Προτάσεις

ανάγκες, οι οποίες περιλάμβαναν μέτρα υποστήριξης για γονείς και μαθητές, προωθώντας τη μάθηση και την ευημερία. Στην Αγγλία και την Ουαλία, ορισμένα ιδρύματα χρειάστηκε να μείνουν ανοιχτά και να υιοθετήσουν κατάλληλα μέτρα για την παροχή εκπαίδευσης σε παιδιά των οποίων οι γονείς εργάζονται σε θέσεις κρίσιμης σημασίας και σε παιδιά και νέους που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες, οι οποίοι υποστηρίζονταν από το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας ή έχουν χαρακτηριστεί *επάλωτα άτομα* από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα και τις τοπικές αρχές. Για τα ευάλωτα άτομα που δεν έχουν πρόσβαση σε κοινωνικό λειτουργό, το εθνικό πρόγραμμα έγκαιρης παρέμβασης Families First στην Ουαλία, στοχεύει στη βελτίωση των αποτελεσμάτων για παιδιά και νέους (συμπεριλαμβανομένης της αποτελεσματικής συμμετοχής στην εκπαίδευση και την κατάρτιση), εστιάζοντας στην πρόληψη και παρέχοντας υποστήριξη σε επίπεδο οικογένειας και όχι ατόμου.

Στη Γερμανία, η λεγόμενη «καθοδήγηση μετάβασης» υποστηρίζει τους εκπαιδευόμενους στο σχολείο στην ολοκλήρωση της γενικής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή της (υποβοηθούμενης) ΕΕΚ ή άλλης μορφής ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Σε συνεργασία με τον κάθε μαθητή, ο μεσολαβητής (coach) ετοιμάζει ένα πλάνο μετάβασης. Για να διασφαλιστεί η συνέχιση της εξοικειωμένης υποστήριξης κατά τη διάρκεια της κρίσης, οι μεσολαβητές της μετάβασης έχουν προσαρμόσει τις υπηρεσίες τους, κατευθύνοντας τους νέους όσο το δυνατόν περισσότερο σε τηλεφωνικές υπηρεσίες καθοδήγησης.

Υποστήριξη των εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών ΕΕΚ στην ανάληψη νέων ρόλων

Στα πλαίσια της παγκόσμιας κρίσης που έχει προκληθεί από τον Covid-19 και το κλείσιμο των σχολείων, η συνέχιση της μάθησης μπορεί να διασφαλιστεί μόνο χάρη στις ψηφιακές δεξιότητες, την ευελιξία και τη δημιουργικότητα των εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών, ώστε να αναπτυχθούν και να χρησιμοποιηθούν δημιουργικές λύσεις με διαδικτυακό υλικό.

Σε ένα επάγγελμα που ασκείται, κυρίως, στην παραδοσιακή του μορφή, δια ζώσης, όπου η προσωπική αλληλεπίδραση και η εγγύτητα είναι απαραίτητες, η κοινωνική αποστασιοποίηση ίσχυρα θέτει νέους ρόλους και προκλήσεις για τους εκπαιδευτικούς και τους εκπαιδευτές της ΕΕΚ. Τα διαδικτυακά μαθησιακά περιβάλλοντα τους καλούν να επιδείξουν υψηλής ποιότητας ψηφιακές δεξιότητες διδασκαλίας και εμπιστοσύνη στη χρήση λύσεων διαδικτυακών διασκέψεων. Πρέπει, επίσης, να επαγρυπνούν για αυξημένο διαδικτυακό εκφοβισμό και να προστατεύουν τους εκπαιδευόμενους τους από την αποσύνδεσή τους από τον «πραγματικό κόσμο», δίνοντας προσοχή στον χρόνο που περνούν στο διαδίκτυο. Οι εκπαιδευτές ΕΕΚ οφείλουν να συνεργάζονται με τους εργοδότες και τους κοινωνικούς εταίρους για να μοιραστούν το υλικό τους στο διαδίκτυο ή για να παράξουν νέα εργαλεία ψηφιακής μάθησης (Psifidou, 2020a).

Δυστυχώς όμως, δεν ήταν όλοι οι εκπαιδευτικοί και εκπαιδευτές ΕΕΚ προετοιμασμένοι για αυτή τη διαδικασία. Όπως αναφέρει ο ΟΟΣΑ, η πρόσφατη έρευνα TALIS 2018 (OECD, 2020) έδειξε ότι η χρήση τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας (ΤΠΕ) για διδακτικούς σκοπούς αποτελούσε το δεύτερο υψηλότερο τομέα επαγγελματικής ανάπτυξης, για τον οποίο οι εκπαιδευτικοί (18%) ανέφεραν υψηλή ανάγκη. Ωστόσο, μόνο 56% των εκπαιδευτικών στις χώρες του ΟΟΣΑ είχαν συμμετάσχει σε εκπαίδευση για τη χρήση των ΤΠΕ για διδακτικούς σκοπούς, ως μέρος της αρχικής τους εκπαίδευσης ή κατάρτισης, και μόνο το 43% των εκπαιδευτικών ένιωθαν καλά ή πολύ καλά προετοιμασμένοι για την χρήση τεχνολογιών στην εκπαίδευση όταν άρχισαν να διδάσκουν.

Τα ευρήματα της έρευνας TALIS ενδεχομένως να εξηγούν σε ορισμένο βαθμό γιατί οι εκπαιδευτικοί και εκπαιδευτές ΕΕΚ αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσκολίες καθώς

μετατρέπουν τις φυσικές αίθουσες σε ψηφιακά μαθησιακά περιβάλλοντα από τη μια μέρα στην άλλη. Σύμφωνα με τους πληροφορητές μας, ορισμένες πρωτοβουλίες που στοχεύουν στην αντιμετώπιση των εν λόγω εμποδίων είναι αυτές που παρουσιάζονται στον Πίνακα 3.

Πίνακας 3. Πρωτοβουλίες για την υποστήριξη εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών ΕΕΚ.

2B	Ποιες δραστηριότητες υλοποιήθηκαν για την υποστήριξη των εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών ΕΕΚ;
2.1	Εξ αποστάσεως εκπαιδευτικές ενότητες για την ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων και παιδαγωγικών πρακτικών ηλεκτρονικής μάθησης.
2.2	Εξοπλισμός των σχολείων ΕΕΚ με τις απαραίτητες ψηφιακές συσκευές.
2.3	Φροντίδα για την ευημερία των εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών ΕΕΚ.

Πηγή: Cedefop, 2020a.

Φροντίζοντας για την ευημερία των εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών ΕΕΚ

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, το επάγγελμα του εκπαιδευτικού είναι ένα από τα πιο αγχώδη. Αυτό έχει ποικίλες επιπτώσεις, όπως απουσίες από την εργασία, εγκατάλειψη του επαγγέλματος, ασθένειες, συναισθηματική εξάντληση και άγχος. Ενώ η κρίση του Covid-19 πιέζει την κοινωνία μας να αλλάξει, δημιουργώντας νέες προκλήσεις και ρόλους για τους εκπαιδευτικούς και τους εκπαιδευτές της ΕΕΚ, απειλεί παράλληλα την ευημερία τους, η οποία είναι ζωτικής σημασίας και μπορεί να έχει άλλες σημαντικές επιπτώσεις στη μάθηση και στην ευημερία των εκπαιδευομένων.

Δεδομένου των αλλαγών που απαιτούνται για την επιβράδυνση της διάδοσης του Covid-19, οι νέες συνθήκες εργασίας για τους εκπαιδευτικούς ενδέχεται να αυξήσουν τη δυσοφορία τους, καθώς οι ώρες εργασίας και η πολυπλοκότητα στη διδασκαλία αυξάνονται σημαντικά. Οι εκπαιδευτικοί καλούνται να αλλάξουν το εργασιακό τους περιβάλλον από τη μια μέρα στην άλλη και να μεταβούν σε εικονικές αίθουσες και χώρους εργασίας. Έτσι, συχνά πασχίζουν να ανταποκριθούν στις νέες απαιτήσεις που τους έχουν επιβληθεί και να ξεπεράσουν τις νέες προκλήσεις που τώρα πρέπει να αντιμετωπίσουν και χρειάζονται περισσότερο από ποτέ συμπαράσταση, υποστήριξη και μεγαλύτερες επενδύσεις στον χώρο τους. Ορισμένες από τις προκλήσεις που αναφέρονται πιο συχνά είναι αυτές που παρουσιάζονται παρακάτω στον Πίνακα 4.

Πίνακας 4. Προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί και εκπαιδευτές ΕΕΚ.

2A	Ποιες προκλήσεις αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί και εκπαιδευτές ΕΕΚ;
2.1	Έλλειψη πρόσβασης σε εξοπλισμό και σύνδεση στο διαδίκτυο για την παροχή εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.
2.2	Έλλειψη ψηφιακών δεξιοτήτων και ικανοτήτων για αποτελεσματική χρήση των πλατφορμών εκπαίδευσης.
2.3	Έλλειψη εμπειρίας στη δημιουργία ψηφιακού περιεχομένου διδασκαλίας.
2.4	Έλλειψη εμπειρίας στην ηλεκτρονική μάθηση και σε άλλες αποτελεσματικές παιδαγωγικές εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στην ΕΕΚ, ειδικά για τη διδασκαλία πρακτικών μαθημάτων.
2.5	Ανησυχίες για θέματα απορρήτου, πνευματικών δικαιωμάτων και προστασίας δεδομένων.

Πηγή: Cedefop, 2020a.

Από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες Η απότομη μετάβαση της εκπαιδευτικής μας πραγματικότητας σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Στάσεις-Αντιλήψεις-Σενάρια-Προοπτικές-Προτάσεις

Οι επικεφαλής της ΕΕΚ – τόσο οι διευθυντές σχολείων όσο και οι άμεσοι προϊστάμενοι – φαίνεται να έχουν σημαντικό ρόλο να διαδραματίσουν στη φροντίδα για την ευημερία των εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών ΕΕΚ. Οι χώρες που έχουν δώσει μεγαλύτερη αυτονομία στα ιδρύματα ΕΕΚ και τους διευθυντές τους, για την οργάνωση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, απολαμβάνουν σημαντικά οφέλη (Psifidou, 2020b). Η ηγεσία που υποστηρίζει την αυτονομία στα σχολεία ΕΕΚ κατά τη διάρκεια του Covid-19 μπορεί να περιλαμβάνει:

- κατανόηση των αναγκών των εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών για την αποτελεσματική παροχή εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και την αντιμετώπιση των προβλημάτων που προκύπτουν,
- συμπερίληψη των απόψεων των εκπαιδευτικών και των εκπαιδευτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων σε επίπεδο σχολείου,
- διατήρηση ανοιχτού διαλόγου εξ αποστάσεως με τους εκπαιδευτικούς για τα διάφορα καθήκοντα

Έρευνες έχουν δείξει, ότι όταν οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι οι διευθυντές των σχολείων τους είναι περισσότερο υποστηρικτικοί ως προς την αυτονομία, αναφέρουν περισσότερο θετικές σχέσεις με τους μαθητές και τους συναδέλφους, μεγαλύτερη προσαρμοστικότητα, μεγαλύτερη ευημερία σε σχέση με την εργασία και μικρότερη συναισθηματική εξάντληση. Συνεπώς, οι συμπεριφορές των ηγετών που υποστηρίζουν την αυτονομία είναι ένας σημαντικός τρόπος υποστήριξης των εμπειριών των εκπαιδευτικών όσον αφορά την κοινωνική υποστήριξη και την προσαρμοστικότητα. Πρόσφατες μελέτες (Collie et al., 2019) έδειξαν ότι όταν οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι οι διευθυντές των σχολείων τους είναι περισσότερο υποστηρικτικοί ως προς την αυτονομία, αναφέρουν μεγαλύτερη ανθεκτικότητα στον χώρο εργασίας, που σημαίνει ικανότητα αποτελεσματικής αντιμετώπισης κοινών προκλήσεων στην εργασία, γεγονός που αποκτά ιδιαίτερη σημασία στην αντιμετώπιση των προκλήσεων που ανέκυψαν λόγω του Covid-19.

Συμπεράσματα

Η πανδημία ανάγκασε όλα τα ευρωπαϊκά ιδρύματα ΕΕΚ να λειτουργήσουν με μη προβλεπόμενους, μη σχεδιασμένους και μη αναμενόμενους τρόπους. Ως εκ τούτου, κλήθηκαν να οργανώσουν γρήγορα ψηφιακά ή εξ αποστάσεως προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, ενώ ταυτόχρονα έπρεπε να κινητοποιήσουν τους εκπαιδευτικούς, τους εκπαιδευτές και φυσικά τους μαθητές ώστε να διαφυλάξουν τη συνέχιση των μαθησιακών διαδικασιών. Η έκτακτη συγκυρία της πανδημίας δημιούργησε μεγάλες πιέσεις όχι μόνο στο σύστημα υγείας αλλά και στο εκπαιδευτικό σύστημα, αναγκάζοντάς το να εφαρμόσει ad hoc λύσεις που συχνά έθεταν, τόσο τους εκπαιδευτικούς όσο και τους μαθητές, εκτός της ζώνης άνεσής τους. Η κρίση και η αντιμετώπιση της με το κλείσιμο των σχολείων φαίνεται ότι λειτουργήσαν καταλυτικά για την ψηφιοποίηση των σχολείων και τη μετάβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Οι καινοτόμες διαδικασίες εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που διασφαλίζουν «μάθηση και εκπαίδευση οπουδήποτε, οποτεδήποτε» είναι, για πολλούς, νέες και αρκετά απόμακρες σε σύγκριση με τις παραδοσιακές και ευρέως υιοθετημένες μαθησιακές πρακτικές ΕΕΚ οι οποίες αναπτύσσονται με βάση τη φυσική παρουσία του εκπαιδευόμενου, σε συγκεκριμένο ίδρυμα ΕΕΚ, συγκεκριμένες ώρες και μέρες.

Οι εκπαιδευτικοί ΕΕΚ πρέπει τώρα περισσότερο από ποτέ να αναπτύξουν περαιτέρω τις τεχνικές και παιδαγωγικές δεξιότητες σε εξ αποστάσεως περιβάλλοντα ηλεκτρονικής μάθησης. Πρέπει να υποστηριχθούν με το απαραίτητο υλικό και την κατάλληλη επιμόρφωση για να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα και η εμπειρία της ηλεκτρονικής μάθησης στο σύνολό της. Ορισμένες χώρες επιμορφώνουν εκπαιδευτικούς, εκπαιδευτές, μεσολαβητές και συμβούλους

για την ανάπτυξη διδακτικού υλικού, για την απόκτηση γνώσεων σε αποτελεσματικές μεθοδολογίες ηλεκτρονικής μάθησης και για τη διεξαγωγή ηλεκτρονικής αξιολόγησης, ενώ ορισμένες πλατφόρμες προσφέρουν παρουσιάσεις και διαδικτυακή εκπαίδευση στους χρήστες. Η εν λόγω κρίση μπορεί να παρέχει ευκαιρία εστίασης σε προσπάθειες διατήρησης και δημιουργίας εργατικού δυναμικού εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών ΕΕΚ υψηλών προσόντων. Ορισμένες κυβερνήσεις βλέπουν ευκαιρία για να εκχωρήσουν στα εκπαιδευτικά ιδρύματα μεγαλύτερη αυτονομία, για να προωθήσουν τις συμπράξεις δημόσιου-ιδιωτικού τομέα και να τους παρέχουν, όχι μόνο τις απαραίτητες τεχνικές και παιδαγωγικές δεξιότητες για να ενσωματώσουν τις ψηφιακές συσκευές στην εκπαίδευση, αλλά και εγκάρσιες δεξιότητες, όπως ευελιξία, προσαρμοστικότητα, κοινωνική συμπαράσταση και ευθύνη.

Τέλος, η κρίση έδειξε για άλλη μία φορά ότι οι μαθητές που προέρχονται από λιγότερο ευνοημένες ομάδες έχουν λιγότερες πιθανότητες να συμμετάσχουν στις διαδικασίες εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και, συνεπώς, θα πρέπει να αναμένεται αυξημένος αριθμός αποχωρήσεων. Οι πλέον εύάλωτοι κινδυνεύουν περισσότερο να επηρεαστούν από την κρίση. Περαιτέρω έρευνα θα πρέπει να εξακολουθήσει να διερευνά τις αντιδράσεις του τομέα της ΕΕΚ στην κρίση Covid-19. Κατά την προσεχή περίοδο, καθώς οι χώρες θα καταβάλλουν προσπάθειες για την επιστροφή στην νέα κανονικότητα, θα υπάρχει δυνατότητα να αξιολογηθεί ο τρόπος που το κλείσιμο των σχολείων, ως μέρος των μέτρων των κυβερνήσεων στην προσπάθεια αντιμετώπισης του Covid-19, επέδρασε στους μαθητές που προέρχονται από λιγότερο ευνοημένες ομάδες και στην αύξηση των ποσοστών πρόωρης αποχώρησής τους, καθώς, επίσης, και το πώς οι εκπαιδευτικοί και εκπαιδευτές ΕΕΚ αντιμετωπίζουν αυτή την πρόκληση προσαρμόζοντας τις πρακτικές και τον ρόλο τους.

Αναφορές

- Cedefop. (2020a) Digital gap during Covid-19 for VET learners at risk in Europe. Synthesis report. [Ψηφιακό χάσμα κατά τη διάρκεια του COVID-19 για εκπαιδευόμενους που διατρέχουν κίνδυνο πρόωρης αποχώρησης από την ΕΕΚ στην Ευρώπη. Συνθετική έκθεση]. Διαθέσιμη εδώ: <https://www.cedefop.europa.eu/bg/toolkits/vet-toolkit-tackling-early-leaving/resources/digital-gap-during-covid-19-vet-learners-risk-europe>
- Cedefop. (2020b). How are European countries managing apprenticeships to respond to the Covid-19 crisis? Synthesis report based on information provided by Cedefop community of apprenticeship experts. Διαθέσιμη εδώ: https://www.cedefop.europa.eu/files/cedefop_community_apprenticeship_experts_synthesis_how_are_european_countries_managing_apprenticeships_to_respond_to_the_coronavirus_crisis.pdf
- Cedefop (2020c). Note on lifelong guidance and the Covid-19 pandemic: Responses from Cedefop's CareersNet. Διαθέσιμη εδώ: https://www.cedefop.europa.eu/files/2020_05_27_llg_and_pandemic_cnet_b.pdf
- Collie R.J., Bostwick K.C. & Martin A.J. (2019). Perceived autonomy support, relatedness with students, and workplace outcomes: an investigation of differences by teacher gender. *Educational Psychology. An International Journal of Experimental Educational Psychology*, 40 (3), 253-272.
- Psifidou, I. (2020a). "Challenges and support for VET Teachers and Trainers during Covid-19" in Croatian Presidency Conference Teachers and Trainers for the Future: Towards the 'New Normal'. Online event, Ministry of Science and Education, Zagreb, Croatia, 29 June 2020.
- Psifidou, I. (2020b). "New roles for VET Teachers and Trainers", in Directors' General for VET (DGVT) online meeting "Paving the way for a better future VET - towards 2030", 26 May 2020.
- OECD. (2020). TALIS 2018 Results (Volume II): Teachers and School Leaders as Valued Professionals, TALIS, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/19cf08df-en>
- UNICEF. (2020). Protecting the most vulnerable children from the impact of coronavirus: An agenda for action, available here: <https://www.unicef.org/coronavirus/agenda-for-action> (accessed 23.05.2020)